

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 658.15

Витвицька У.Я.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Штим Ю.В.
магістр
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Статтю присвячено розвитку теоретико-методичних і практичних засад оцінки фінансового потенціалу підприємства. Охарактеризовано основні етапи процесу оцінювання фінансового потенціалу підприємства. Здійснено обґрунтований вибір оціночних показників та запропоновано підсумкову оцінку фінансового потенціалу підприємства проводити на основі рейтингової оцінки. Апробацію розробленого підходу здійснено на прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз».

Ключові слова: потенціал підприємства, фінансовий потенціал, ліквідність, фінансова стійкість, управління фінансовим потенціалом.

Витвицькая У.Я., Штим Ю.В. РЕЙТИНГОВАЯ ОЦЕНКА ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена развитию теоретико-методических и практических основ оценки финансового потенциала предприятия. Охарактеризованы основные этапы процесса оценки финансового потенциала предприятия и осуществлен обоснованный выбор оценочных показателей, предложено итоговую оценку финансового потенциала предприятия проводить на основе рейтинговой оценки. Апробацию предложенного подхода осуществлено на примере УМГ «Прикарпаттрансгаз» и УМГ «Львовтрансгаз».

Ключевые слова: потенциал предприятия, финансовый потенциал, ликвидность, финансовая устойчивость, управление финансовым потенциалом.

Vitvitska U.Y., Shtym J.V. RATING ASSESSMENT OF THE FINANCIAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

The article is devoted to the development of theoretical, methodological and practical principles for assessing the financial potential of the enterprise. The main stages of the process of evaluating the financial potential of the enterprise have been described. A reasonable choice of valuation indicators has been made, a final assessment of the financial potential of the enterprise has been proposed based on the rating assessment. Approbation of the proposed approach was carried out on the example of the gas transport enterprises "Prykarpatransgaz" and "Lvivtransgaz".

Keywords: potential of enterprise, financial potential, liquidity, financial stability, financial potential management.

Постановка проблеми. Управління процесами формування та пошук шляхів нарощування фінансового потенціалу підприємств потребують проведення його діагностики, яка передбачає системну й усебічну його оцінку з використанням різних підходів, методів та прийомів аналізу.

Насамперед слід відзначити, що, незважаючи на високий рівень уваги науковців до обґрунтування сутності дефініції «фінансовий потенціал підприємства», що було висвітлено у праці [1, с. 227–230], методичне забезпечення його оцінювання є недостатньо обґрунтованим. Насамперед постає питання щодо вибору інструментарію оцінки фінансового потенціалу підприємства, результати якої дадуть можливість оперативно визначати внутрішні потенційні можливості і недоліки підприємства, виявляти приховані резерви з метою підвищення ефективності його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових праць, які присвячені формуванню методичних підходів до оцінювання фінансового потенціалу підприємства, слід виділити розробки К.В. Ковтуненко [2], В.О. Кунцевич [3, 4], Н.М. Левченко [5], О.І. Маслак [6], Р.О. Толпежнікова [7], В.В. Турчака [8], П.А. Фоміна [9], Г.В. Блакитой [10], Н.С. Пед-

ченко [11], Л.С. Стасюк [12], О.В. Мілінчук [13], Г.О. Партин [14], І.А. Маринич [15] та ін. Водночас, незважаючи на актуальність поставленої проблеми, єдиної методики оцінювання й аналізу фінансового потенціалу підприємства досі не розроблено.

Метою дослідження є подальший розвиток теоретико-методичних і практичних засад оцінювання фінансового потенціалу та здійснення його рейтингової оцінки на прикладі вітчизняних газотранспортних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі вивчення підходів до оцінювання фінансового потенціалу підприємства встановлено, що вони передбачають застосування певного методу або їх поєднання, а саме: методу застосування інтегральної (факторної) моделі, методу експертного оцінювання фінансових коефіцієнтів або фінансових індикаторів, комбінованого методу.

Узагальнення проведених досліджень теоретико-методичних підходів до оцінювання різноманітних видових проявів потенціалу підприємств дали змогу сформулювати послідовність етапів процесу проведення оцінки фінансового потенціалу, що продемонстровано на рис. 1.

Розглянемо суть запропонованих етапів.

Етап 1. Збір та аналіз інформації для визначення загального обсягу фінансових ресурсів підприємства та можливих резервів їх нарощування.

Важливу роль у реалізації завдань фінансового аналізу відіграє його інформаційне забезпечення. Ефективність управлінських рішень багато в чому залежить від обсягу, якості та змісту інформації. Володіння повною, достовірною, актуальною та оперативною інформацією дає змогу ухвалювати ефективні управлінські рішення та сприяє зниженню фінансових ризиків.

Етап 2. Обґрунтування системи оціночних показників.

Під час обґрунтування системи оціночних показників для оцінки фінансового потенціалу підприємства необхідно виконувати дотримання таких вимог:

- по-перше, фінансові коефіцієнти мають бути максимально інформативними і давати цілісну картину фінансового потенціалу;

- по-друге, для усіх фінансових коефіцієнтів мають бути зазначені числові нормативи мінімального задовільного рівня або діапазону змін;

- по-третє, фінансові коефіцієнти повинні розраховуватися тільки за даними публічної бухгалтерської звітності підприємств;

- по-четверте, фінансові коефіцієнти повинні давати можливість проводити рейтингову оцінку підприємства як у просторі (порівняно з іншими підприємствами), так і у часі (за низку періодів) [16, с. 294].

Проведений аналіз літературних джерел показав, що для оцінювання фінансового потенціалу підприємства зазвичай використовують показники ділової активності, рентабельності, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, майнового стану тощо.

Кожен дослідник пропонує різний набір оціночних показників. Саме тому на основі узагальнення низки наукових розробок, присвячених методології оцінювання фінансового потенціалу підприємства, було виділено перелік із двадцяти показників (табл. 1). При цьому до уваги бралися ті показники, які пропонувалися авторами найчастіше, і перевага надавалася відносним показникам.

Як видно з табл. 1, для оцінки фінансового потенціалу підприємства найчастіше використовуються такі показники, як рентабельність власного капіталу, коефіцієнти загальної і абсолютної ліквідності та коефіцієнт автономії. При цьому дванадцять показників із двадцяти пропонується для застосування не більше 1–2 разів, тому вважаємо, що їх недоцільно брати до уваги під час оцінювання фінансового потенціалу підприємства.

Як засвідчили проведені дослідження, важливими показниками оцінки фінансового потенціалу підприємств є показники рентабельності власного капіталу та рентабельності активів. Проте під час їх застосування у разі оцінювання фінансового потенціалу збиткових підприємств (якими, наприклад, є газотранспортні підприємства УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз»), виникають певні

Рис. 1. Процес оцінювання фінансового потенціалу підприємства

труднощі, оскільки врахування від'ємних значень показників однозначно приведе до суттєвого заниження результуючого показника.

Тому нами пропонується замість показників рентабельності застосувати такі показники, як коефіцієнт росту чистого доходу, який використовується для кількісної характеристики зміни обсягу чистого доходу поточного періоду щодо обсягу чистого доходу попереднього періоду, та коефіцієнт витрат на реалізацію та управління, який характеризує співвідношення зазначених видів витрат і чистого доходу від реалізації.

Методика розрахунку показників оцінки фінансового потенціалу підприємства наведена у табл. 2.

Етап 3. Обґрунтування методів діагностики фінансового потенціалу.

Важливим етапом процесу оцінювання фінансового потенціалу підприємства є визначення методів діагностики, використання яких дасть змогу дійти обґрунтованого висновку щодо якості управління ним. При цьому під методологією та методикою діагностики фінансового потенціалу підприємства розуміють використання визначених методів, прийомів та індикаторів аналізу для досягнення поставлених конкретних цілей.

Для здійснення діагностики фінансового потенціалу підприємства доцільним є застосування спрощених (горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний аналіз) та розгорнутих прийомів (трендовий, порівняльний, факторний аналіз).

Етап 4. Аналіз динаміки основних фінансово-економічних показників досліджуваного підприємства дасть змогу отримати повну, всебічну та об'єктивну оцінку виробничо-господарської діяльності підприємства за досліджуваний період. При цьому акцент під час проведення дослідження слід зробити саме на фінансово-економічні показники, такі як чистий

Таблиця 1

Показники оцінювання фінансового потенціалу підприємства

Показник	Фомин П. А. [9]	Турчак В.В. [8]	Юдін М.А. [17]	Толпежников Р.О. [7]	Мілінчук О.В. [13]	Педченко Н.С. [11]	Пожарська А.С. [18]	Частота використання для оцінки фінансового потенціалу підприємства
1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	+	+	+	+	+	+		6
2. Коефіцієнт загальної ліквідності	+	+		+	+	+		5
3. Коефіцієнт швидкої ліквідності	+	+		+	+			4
4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	+	+	+	+	+	+	+	7
5. Рентабельність активів	+	+		+	+			4
6. Рентабельність власного капіталу	+	+	+	+	+	+	+	7
7. Період оборотності власного капіталу						+		1
8. Чиста рентабельність продажу					+			1
9. Ефективність використання активів для виробництва продукції	+	+		+		+		4
10. Коефіцієнт заборгованості	+	+	+	+			+	5
11. Частка накопиченого капіталу	+			+				2
12. Коефіцієнт забезпечення боргів (заборгованості)		+						1
13. Коефіцієнт маневреності власного капіталу					+		+	2
14. Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами					+			1
15. Частка короткострокової заборгованості в загальній сумі заборгованості			+					1
16. Коефіцієнт фінансового ризику						+		1
17. Період заборгованості дебіторської заборгованості							+	1
18. Продуктивність праці					+			1
19. Трудоозброєність оборотних активів					+			1
20. Коефіцієнт повних витрат на оплату праці					+			1

Таблиця 2

Методика розрахунку показників для оцінювання фінансового потенціалу підприємства

Показник	Розрахунок показника
1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Власний капітал / Валюта балансу
2. Коефіцієнт заборгованості	Поточні та довгострокові зобов'язання / Валюта балансу
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти та їх еквіваленти / Поточні зобов'язання
6. Коефіцієнт росту чистого доходу	(Чистий дохід звітного року – Чистий дохід попереднього року) / Чистий дохід попереднього року
7. Коефіцієнт витрат на реалізацію та управління	Витрати на збут та адміністративні витрати / Чистий дохід
8. Ефективність використання активів для виробництва продукції (надання послуг)	Чистий дохід / Валюта балансу

дохід від реалізації, собівартість реалізації, валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності, чистий прибуток (збиток) та ін., які дають змогу оцінити ефективність діяльності підприємства, виявити напрями і обмеження його фінансового розвитку.

Етап 5. Аналіз майна підприємства та джерел його формування.

Фінансовий потенціал підприємства можна охарактеризувати також розміщенням і використанням коштів (активів) і джерелами їх формування (власного капіталу і зобов'язань, тобто пасивів). Ці дані наведені в балансі підприємства, який є свого роду моментальним знімком фінансово-господарського стану підприємства на певну дату. Він дає

змогу зробити оцінку найсуттєвіших фінансових ознак та найважливіших фінансових параметрів підприємства.

Етап 6. Розрахунок показників, за якими здійснюватиметься оцінка фінансового потенціалу підприємства, та їх аналіз.

Детальне вивчення динаміки наведених фінансових показників дасть змогу отримати комплексну характеристику фінансового потенціалу підприємства і може стати основою для розроблення управлінських рішень щодо його нарощування, забезпечення повноти та ефективності використання.

Етап 7. Рейтингова оцінка фінансового потенціалу підприємства та формулювання висновків щодо якості управління ним.

Для визначення рівня фінансового потенціалу підприємства за обґрунтованою системою показників необхідно порівняти їх фактичні значення із рекомендованими даними рейтингової оцінки (табл. 3). При цьому за відповідності значення показника найвищому рівню йому присвоюється оцінка «3», середньому – оцінка «2», низькому – «1».

Підсумкову оцінку фінансового потенціалу підприємства доцільно проводити на основі рейтингової оцінки, яка заснована на теорії і методиці комплексного фінансового аналізу підприємства. Підсумкова рейтингова оцінка враховує всі найважливіші параметри фінансово-господарської діяльності підприємства, бо під час її проведення використовуються показники, які характеризують ефективність використання виробничих та фінансових ресурсів підприємства, стан і розміщення коштів, їх джерела та ін. Рейтингова оцінка характеризується значенням конкретного показника, який синтезує певні сторони діяльності об'єкта дослідження, отриманого на основі математичної обробки системи окремих показників [19, с. 324].

Для формування узагальнюючої рейтингової оцінки можуть використовуватися методи сум, середньої геометричної, коефіцієнтний, суми місць, відстаней тощо.

Етап 8. Прийняття управлінських рішень щодо нарощування та забезпечення ефективного використання фінансового потенціалу підприємства.

На цьому етапі на основі узагальнення результатів оцінки фінансового потенціалу підприємства розробляються напрями формування, накопичення та розподілу фінансових ресурсів, формується відповідна фінансова стратегія, спрямована на мінімізацію втрат та фінансових ризиків.

Застосування запропонованого підходу здійснимо на прикладі вітчизняних газотранспортних підприємств – УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз». Для формування інтегральної рейтингової оцінки насамперед необхідно визначити вагові коефіцієнти оціночних показників. Для цього скористаємося результатами, наведеними у табл. 1, та застосуємо метод суми чисел. Результати проведених розрахунків щодо визначення вагомостей оціночних показників наведені у табл. 4.

Розрахунок інтегрального показника рейтингової оцінки фінансового потенціалу досліджуваних УМГ проводився за період 2014–2016 років як сума добуток величини вагомостей оціночних показників (табл. 4) та присвоєної оцінки, виходячи із відповідності значення показника певному рівню фінансового потенціалу (табл. 3). Результати розрахунку інтегрального показника фінансового потенціалу досліджуваних УМГ графічно подано на рис. 2, а у табл. 5 наведено градацію рівня фінансового потенціалу залежно від значення інтегрального показника.

Таблиця 3

Критерії рейтингової оцінки фінансового потенціалу підприємства за фінансовими показниками [7–9]

Показник	Рівень фінансового потенціалу підприємства		
	високий	середній	низький
1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	>0,5	0,3–0,5	<0,3
2. Коефіцієнт заборгованості	<0,5	0,7–0,5	>0,7
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	>2,0	1,0–2,0	<1,0
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,8	0,4–0,8	<0,4
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,1–0,2	<0,1
6. Коефіцієнт росту чистого доходу	>0,26	0,10–0,25	<0,10
7. Коефіцієнт витрат на реалізацію та управління	<0,4	0,4–0,7	>0,7
8. Ефективність використання активів для реалізації послуг	>1,6	1,0–1,6	<1,0

Таблиця 4

Визначення величини вагомостей оціночних показників фінансового потенціалу підприємства

Показник	Частота використання для оцінки фінансового потенціалу підприємства	Розрахунок величини вагомості	Результат розрахунку вагомості, част. од.
1. Коефіцієнт автономії	6	6 / 42	0,14
2. Коефіцієнт заборгованості	5	5 / 42	0,12
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	5	5 / 42	0,12
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності	4	4 / 42	0,10
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	7	7 / 42	0,17
6. Коефіцієнт росту чистого доходу	7	7 / 42	0,17
7. Коефіцієнт витрат на реалізацію та управління	4	4 / 42	0,10
8. Ефективність використання активів для реалізації послуг	4	4 / 42	0,10
Разом	42		1

Таблиця 5

Інтерпретація значень інтегрального показника фінансового потенціалу підприємства [9]

Рейтинг фінансового потенціалу підприємства	Значення інтегрального показника	Характеристика фінансового потенціалу підприємства
Високий	2,34–3,0	Діяльність підприємства характеризується зростанням, фінансовий стан стабільний.
Середній	1,67–2,33	Діяльність підприємства характеризується нарощуванням обсягів, але фінансовий стан залежить від змін як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі.
Низький	1,0–1,66	Підприємство фінансово нестабільне.

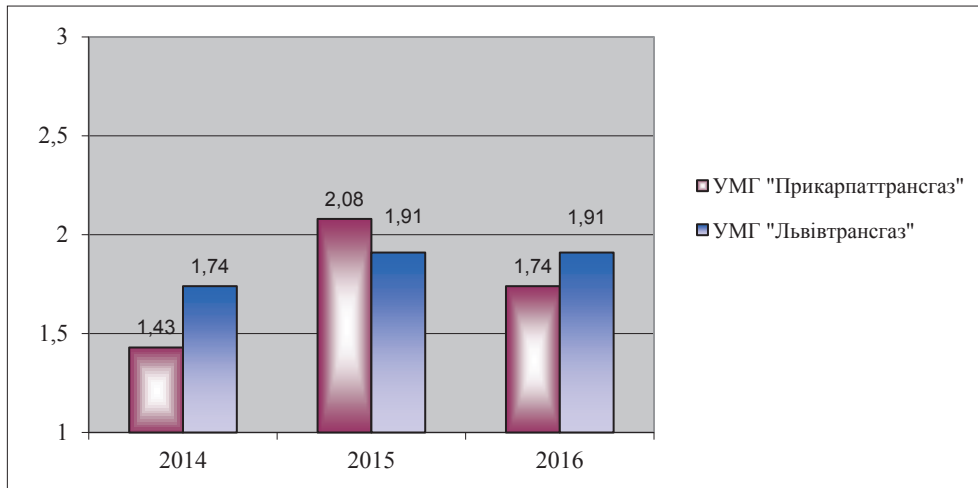

Рис. 2. Інтегральний показник рейтингової оцінки фінансового потенціалу досліджуваних газотранспортних підприємств

Як бачимо, значення інтегрального показника рейтингової оцінки фінансового потенціалу УМГ «Прикарпаттрансгаз» у 2014 році становило 1,43, що відповідало низькому рівню, у 2015 році – 2,08 та 1,74 у 2016 році, що відповідало середньому рівню фінансового потенціалу.

Щодо УМГ «Львівтрансгаз», то у 2014 році значення інтегрального показника рейтингової оцінки його фінансового потенціалу становило 1,74, у 2015–2016 роках – 1,91, що відповідає середньому рівню фінансового потенціалу упродовж усього досліджуваного періоду.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, застосування запропонованого підходу до оцінки фінансового потенціалу, який базується на обґрунтованій системі показників, дасть змогу удосконалити процес управління ним, забезпечити підвищення ефективності та оптимізацію діяльності підприємства відповідно до стратегічних напрямів його розвитку.

У результаті проведеної оцінки фінансового потенціалу досліджуваних газотранспортних підприємств було виявлено їх слабкі місця, розроблення та обґрунтування напрямів подолання яких буде предметом подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Витвицька У.Я. Розвиток науково-теоретичних підходів до розуміння сутності фінансового потенціалу як економічної категорії / У.Я. Витвицька, Ю.В. Штим // Сучасні управлінські технології в умовах трансформації соціально-економічних відносин (Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2018 року): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 2018. С. 227–230.
2. Ковтуненко К.В. Використання методів стратегічного аналізу для оцінки фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / К.В. Ковтуненко, Я.В. Шаповал. // Економіка. Управління. Інновації. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_2_20
3. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В.О. Кунцевич // Актуальні Проблеми Економіки. – 2004. № 7 (37) С. 123–130.
4. Кунцевич В.О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / В.О. Кунцевич // Актуальні Проблеми Економіки. 2005. № 1. С. 68–75.

5. Левченко Н.М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики / Н.М. Левченко // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 2. С. 114–117.
6. Маслак О.І. Особливості оцінювання економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань / О.І. Маслак, О.О. Безручко // Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 1. С. 121–127.
7. Толпежніков Р.О. Сутність та методика оцінювання фінансового потенціалу підприємства / Р.О. Толпежніков // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. Вип. 2. Т. 1. С. 277–282.
8. Турчак В.В. Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання / В.В. Турчак, С.Д. Чижинська // Молодий вчений. 2014. № 8 (11). С. 49–52.
9. Фомин П.А. Особенности оценки потенциала промышленных предприятий / П.А. Фомин, М.К. Старовойтов. URL: http://www.cfin.ru/management/manufact/manufact_potential.shtml
10. Блакита Г.В. Методологічні аспекти оцінки фінансового потенціалу торговельних підприємств / Г.В. Блакита. // Економіка. Управління. Інновації. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_6
11. Педченко Н.С. Методичний інструментарій оцінки стану формування та використання фінансового потенціалу підприємства на основі таксономічного аналізу / Н.С. Педченко // Інноваційна економіка. 2013. № 9. С. 173–180.
12. Стасюк Л.С. Аналіз показників фінансового потенціалу машинобудівних підприємств на прикладі ВАТ «ТЕМП» / Л.С. Стасюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2014. № 1. С. 270–278.
13. Мілінчук О.В. Інтегральна оцінка фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості Житомирського регіону / О.В. Мілінчук // Університетські наукові записки. 2009. № 2. С. 368–373.
14. Партин Г.О. Формування фінансового потенціалу підприємства / Г. О. Партин, Р.І. Задерезька, О.В. Граціян // Ефективна економіка. 2016. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4754>
15. Маринич І.А. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / І.А. Маринич, І.І. Дзіковський // Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.1. С. 105–108.
16. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. К.: «ХайТек Прес», 2008. 336 с.
17. Юдін М.А. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства / М.А. Юдін // Економіка промисловості. 2009. № 5. С. 158–198.
18. Пожарська А.С. Методичний підхід до оцінки фінансового потенціалу на основі аксонометричного показника / А.С. Пожарська // Управління розвитком. 2013. № 18 (158). С. 34–37.
19. Аналіз господарської діяльності: навч. посібник / за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової. К.: Центр учбової літератури, 2013. 384 с.